

מעשה ברבה בר בר חנה — שהיה שליח להביא גט —

יט-א דאירכס ליה גיטא בי מדרשא [אבד לו הגט בבית המדרש]! (1)

אמר רבה בר בר חנה לחכמים באי בית

המדרש שמצאו את הגט:

אי סימנא אית לי בגויה [אם סימן הוא זה שחשוב בעיניכם — יש לי בן].

אי טביעות עינא (2) אית לי בגויה [ואם טביעות עין היא זו שחשובה בעיניכם —

שכתוב בו יוסף בן שמעון, בכי האי גוונא חשש דאורייתא הוא, ראה שם.

והנה, הלוא הדין הוא: "בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן", ונמצא, שאילו היה זה הבעל שאומר בפנינו שהיה לו גט ואבד, יש לנו להאמינו שאכן אבד לו גט, ובאופן זה אין אנו צריכים לסימנים אלא כדי שלא נאמר: שמא הגט הזה שלפנינו אבד מרבה בר בר חנה השני, והיות וחשש זה אינו אלא חשש מדרבנן, יש לנו לסמוך על סימנים אפילו אם סימנים דרבנן, ולא היה לו לרבה בר בר חנה להסתפק; ובהכרח שרבה בר בר חנה היה השליח, ואין אנו סומכים על אמירתו שהיה לו גט ואבד, ונמצא שאנו באים לסמוך על הסימנים כדי להוכיח שאכן היה לו גט ואבד, ובאופן זה מן התורה אנו חוששים שמא גט זה של אחר הוא ששמו כשמו ושמה כשמה, ולכן, אם סימנים דרבנן אין לסמוך על הסימנים; ומה שיש להעיר על זה יתבאר בהערה 4.

וב"שיעורי רבי שמואל" [עמוד מו ומז בדפי הספר], כתב לבאר דברי רש"י, על פי מה שהביא מכמה ראשונים, שהבעל עצמו נאמן בטביעות עין אפילו כשאינו צורבא מרבנן, [וראה שם בד"ה והטעם, שביאר שני טעמים בזה; הובאו הדברים בהערה 4 אות ב], ואם כן זה הוא טעם רש"י, שהרי בהמשך מבואר שלא היה נאמן בטביעות עין אלא משום שהוא צורבא מרבנן, ובהכרח שלא היה אלא שליח.

2. א. כתב רש"י: "טביעות עינא, מכירו אני בכתב ידי הסופר והעדים, מדת ארכו ורחבו

צריך דווקא סימן מובהק, ונפשוט את הבעיה אם סימנים דאורייתא או דרבנן!

ותירץ, שמכל מקום אין ראייה לכך מדבריו. כי גם אם נאמר שנסתפק בדבר, עדיין אי אפשר להחזיר גט בסימנים שאינם מובהקין.

1. ברש"י פירש שרבה בר בר חנה היה שליח להביא את הגט; ונתקשו האחרונים: למה פירש רש"י כן, ולא פירש כפשוטו, שרבה בר בר חנה עצמו היה הבעל?!

ורבי עקיבא איגר [תשובה קז ד"ה ונראה ראייה] רצה לפרש בדעת רש"י; דהנה מבואר בסוגיא כאן, שנסתפק רבה בר בר חנה אם סימנים דאורייתא וסמכו על הסימן, או שמא סימנין אינם אלא מדרבנן, ואי אפשר לסמוך על סימן שאינו מובהק להתיר אשת איש דאורייתא, ולא סמכו אלא על טביעות עין.

וכתב לבאר בהקדמת שני דברים:

האחד: יש להסתפק: אם סימנין דרבנן, ואנו באים לסמוך על הסימנים לפשוט ספק שאין מסתפקים בו אלא מדרבנן, אם יש לסמוך על הסימנים או לא? ויש לומר, שרש"י סובר, שבזה יש לסמוך על הסימנים אפילו אם סימנים דרבנן. השני: כתבו התוספות לקמן כ ב ד"ה איסורא: שחשש לשני יוסף בן שמעון אינו אלא מדרבנן, וצידד רבי עקיבא איגר לפרש את דבריהם, שאם יודעים אנו ביוסף בן שמעון שאבד גט, ונמצא גט שכתוב בו יוסף בן שמעון, אז אינו אלא חשש דרבנן לומר שמא אבד גט זה מיוסף בן שמעון האחר; אבל אם אין אנו יודעים ביוסף בן שמעון זה שאבד גט, ואנו מוצאים גט

אף זו יש לי בו].

ולאחר שמסר להם סימן שאינו מובהק, ואף הכיר את הגט בטביעות עין, **אהדרוה ניהליה** [החזירו לרבה בר בר חנה את הגט].

אמר רבה בר בר חנה: לא ידענא [איני יודע]:

אי [האם] **משום סימנא** — שלא היה מובהק — **אהדרוה** [האם משום הסימן החזירוה לי], **וקפברי** החכמים שפסקו להחזירה לי: **סימנים** — שאינם מובהקים — **דאורייתא** [דין תורה הוא לסמוך עליהם], ולכן סמכו על הסימן להחזיר גט, ולהתיר על ידו איסור אשת איש דאורייתא.

אי, או אולי **משום טביעות עינא** החזירוה לי

ודוקא משום שאני **צורבא מדרבנן** [תלמיד

חכם] החזירוה לי, כי תלמיד חכם אינו חשוד לשקר, ⁽³⁾ **אבל איניש בעלמא לא** היו מחזירים לו, שהרי הסימן אינו סימן מובהק, ואין סומכים על טביעות עינו, משום שהוא חשוד לשקר ולומר שהוא מכיר את הגט בטביעות עין אף שאינו מכיר. ⁽⁴⁾

גופא [שנינו בברייתא שהובאה לעיל יח ב]: **מצא גט אשה בשוק:**

בזמן שהבעל מודה, יחזיר לאשה; אין הבעל מודה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה.

ותמהינן: **בזמן שהבעל מודה, מיהא, יחזיר לאשה!**? ולמה מחזירים אנו את הגט, והרי **ליחוש** [יש לחשוש]:

שמא כתב את הגט כדי ליתן אותו **בניסן** שהוא התאריך המופיע בגט, ואולם בפועל **לא נתן לה את הגט עד תשרי**, ונמצא שלא נתגרשה עד תשרי —

ה"תורת גיטין".

3. נתבאר על פי תוספות בשם רבינו תם, שאף לעם הארץ יש טביעות עין, ואין מחזירים לו משום שאינו נאמן שהוא אכן מכירו; וכן הוא לשון רש"י: "ודוקא לצורבא מרבנן: דמוחזק לן ביה דלא משני בדיבוריה".

4. הנה דין זה שתלמיד חכם נאמן בגט בטביעות עין, צריך ביאור; שהרי אין דבר שבערוה פחות משנים, ואפילו תלמיד חכם אינו נאמן לבדו, [ובריש גיטין מבואר, שאפילו לומר על הגט שנכתב לשמה, חשוב דבר שבערוה, ולמה נאמן הוא לומר שהוא מכיר את הגט, וזה הוא הגט שכתבו הבעל!]

וביארו כמה אחרונים [ראה "קובץ הערות"

כאדם המכיר את חבירו בטביעות עין שטבע בו, ואין בו סימן".

ובפשוטו נראה, דמה שהוא מכיר את כתב ידי הסופר והעדים, אין הכוונה שהוא מכיר את כתב ידם, שהרי מה בכך: שמא כתבו הם וחתמו גם לאחרים, ולא עדיף משאר קיום שאין די בו; אלא כוונת רש"י, שהוא מכיר בכתב שלפניו שהוא הוא הכתב שהיה בגט שנאבד לו, כי בטביעות עין אפשר להכיר בין כתב לכתב של אותו אדם.

ב. עוד כתב רש"י: "אי סימנא חשיבא לכו אית לי בגויה סימנא; ואי טביעות עין חשיבא לכו, אית לי בגויה טביעות עינא"; וראה ב"שיעורי רבי שמואל" עמוד מה, מה שלמד מלשון רש"י שלא כהבנת רבי עקיבא איגר; וראה עוד שם מה שהביא המגיהה מדברי

ושמא אזל בעל זבין פירי מניסן ועד תשרי
 [הלך הבעל ומכר את פירות נכסי המלוג
 שהן שלו, בין ניסן לתשרי], וכדין מכר,
 שהרי בזמן זה עדיין אשתו היא; ואם ניתן
 את הגט לאשה, מפקא האשה לגיטא דכתב
 בניסן, ואתיא למטרף לקוחות שקנו מהבעל

שלא כדין [תוציא האשה את הגט שזמנו
 הוא בניסן, ותוציא מהלקוחות – שנמכרו
 להם הפירות לאחר ניסן – שלא כדין]
 שהרי עדיין של בעל היו, ויכול היה
 למוכרם.⁽⁵⁾

אות תשמה, "שערי יושר" שער ו פרק יד,
 וב"תפארת יעקב" ו"גרש ירחים" בגיטין], על פי
 מה שכתב הר"ן בקידושין סג ב, גבי מה
 ששינוי: "קדשתי את בתי ואיני יודע למי
 קדשתי, ובא אחד ואמר אני קדשתי, נאמן";
 והקשה שם הר"ן: והרי אין דבר שבערוה פחות
 משנים, ותירץ: "התם הוא להוציאה מחזקתה,
 אבל זה שמעמידה בחזקתה, אלא שאומר
 שנתקדשה לו נאמן", והביאור הוא: הכיון
 דידיעין בודאי דלאחד מן העולם היא מקודשת
 ומותרת לו, אלא דלא ידעין מי הוא, בזה עד
 אחד גם כן נאמן, דזה אינו אלא לברורי מי הוא
 המותר לה ומי הוא זה שיכול להתירה בגט, ואין
 אנו באים בזה להתיר את האיסור, או לחדש דבר
 שיכול להתירה, הילכך לא חשיב זה דבר
 שבערוה.

מו, שאפילו אם יש ספק אם הגט קיים או נשרף,
 אפילו הכי נאמן הוא, ראה שם].

ולפי זה באמת היה ראוי לומר, שאף עם
 הארץ יהא נאמן בזה, שהרי כיון שאין זה דבר
 שבערוה, אם כן הרי זה כשאר איסורים שעד
 אחד נאמן בהם ואפילו עם הארץ, אלא לכן אין
 עם הארץ נאמן, משום שחשוד לשקר וכמבואר
 בראשונים בגיטין כז א, שהשליח נמי חשוד
 לשקר, שחושש להפסיד שכרו, אי נמי חושש
 מפני תרעומת הבעל, אבל בלי טעם זה, גם
 שליח עם הארץ היה נאמן.

ב. על פי מה שנתבאר כתב ב"שיעורי רבי
 שמואל" עמוד מז, לבאר מה שנראה מדברי כמה
 ראשונים, שהבעל עצמו נאמן בטביעות עין אף
 אם אינו תלמיד חכם; והיינו משום שבאמת עד
 אחד נאמן בזה, וכמו שנתבאר, אלא בשליח
 צורבא מרבנן חוששים אנו שמא אומר כן שלא
 להפסיד שכרו, מה שאין כן בבעל; [ועוד כתב
 שם טעם שני משום שבידו לגרשה, ראה שם].

ועוד כתב שם בעמוד מה, להקשות על פי מה
 שנתבאר, על דברי רבי עקיבא איגר המובאים
 לעיל בהערה 1; כי לפי ביאורו, נמצא, שאין אנו
 יודעים שאכן אבד גט, ואם כן, אפילו אם היה
 זה שליח אין הוא נאמן, היות וזה דבר שבערוה.

5. כתבו התוספות, שאפילו לאביי הסובר: "עדין
 בחתומיו זכין לו" [כמבואר לעיל יג א, ומובא
 בעמוד זה בהמשך הסוגיא], מכל מקום בגט
 שחוב הוא לה, אין אומרים: "עדין בחתומיו
 זכין לו".

ועל פי זה ביארו, שאף זה הוא הטעם
 שצורבא מרבנן נאמן כאן, כי אף כאן אנו
 עוסקים באופן שיודעים אנו שהבעל עשה אותו
 שליח ומסר לו גט, אלא שאין אנו יודעים אם
 הגט הזה שנמצא שלו הוא או לא, ואשר על כן
 זה אינו אלא לברורי, ולא חשיב דבר שבערוה,
 דלא יהא הגט אלא כבעל עצמו, וכמו לענין
 הספק מי הוא הבעל נאמן הוא לומר: "אני
 הבעל" וכמו שכתב הר"ן, הוא הדין לענין הגט
 עצמו, כיון שיודעים אנו בודאי שנכתב גט, ואין
 הספק אלא אם זה הוא הגט שראוי לגרש בו, זה
 אינו אלא לברורי ולא חשיב דבר שבערוה, ולכן
 נאמן צורבא מרבנן בטביעות עין, אף דאינו אלא
 עד אחד; [וראה ב"שיעורי רבי שמואל" עמוד

ומבאר את הגמרא את קושייתה:

הניחא למאן דאמר: (6) **כיון שנתן הבעל את עיניו לגרשה, שוב אין לבעל פירות, הרי שפיר, כי בניסן כבר נתן את עיניו בה לגרשה, ולא היה לו זכות למכור את הפירות מאותה שעה, ואם תוציא האשה את הפירות מן הלקוחות, הלוא כדין היא עושה, ולכן מחזירים לה.**

אלא למאן דאמר: יש לבעל פירות עד שעת נתינה של הגט, מאי איכא למימר! ? והרי יש לחשוש שמא תטרוף את הלקוחות שלא כדין! ?

ומשנינן: **כי אתיא למטרף** [כאשר תבוא האשה לטרוף מן הלקוחות על פי הזמן הכתוב בגט], **אמרינן לה** [בית דין אומרים לה]:

אייתי ראייה אימת מטא גיטא לידך [הביאי ראייה מאימתי בא הגט לידך], ומאחר שאין בית הדין מסתמך על הזמן הכתוב בגט לענין טריפה מן הלקוחות, לכן יחזיר את הגט לאשה. (7)

ואכתי מקשינן:

ומאי שנא — מציאת גט שמחזירים לאשה — **ממציאת שטרי חוב** שאין מחזירים

המלוה זוכה בשטר, רק שתיקנו חכמים שקנין השטר נעשה עם החתימה בלבד, והיינו דאותו קנין שפועל השטר נעשה מיד על ידי החתימה, אבל מכל מקום אין המלוה זוכה בשטר עד שיגיע לידו; וראה שם מה שפלפל לפי זה בדברי התוספות שנזכרו.

6. ענין זה מתבאר בגיטין יז ב, ושם מתבאר דעתם של רבי יוחנן וריש לקיש בזה, ומתבאר עוד שם לפי רבי יוחנן ולפי ריש לקיש, כיצד היא דעתם של רבי שמעון ורבנן במשנה שם יז א, ואם מפסיד הבעל פירות משעת כתיבה או משעת חתימה; ומתבאר שם דלשון: "כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות" היינו משעת כתיבה; ומיהו לענין המבואר כאן אין אנו צריכים לומר שמפסיד הבעל פירות משעת כתיבה, והוא הדין שניחא לדעת הסובר: משעת חתימה בלבד מפסיד הבעל פירות.

7. ברש"י בגיטין יז ב, מבואר, שבכל גט הבא לידינו, והיא באה להוציא פירות מזמן הכתוב בגט, תובעים מן האשה להביא ראייה מתי בא גט

ומבואר מדברי התוספות, שגם בגט אשה אמרינן: "עדיו בחתומיו זכין לו", וראה בתוספות לקמן כ א ד"ה שובר בזמנו טריף — שהוא משום "עדיו בחתומיו זכין לו" — שכתבו: ונראה, שתקנת חכמים היא שזוכה משעת חתימה, אף על פי שלא נמסר לו עד ימים רבים אחרי כן, שאם לא כן לעולם לא יוכלו העדים לחתום, אלא אם יראו המסירה, משום חששא דכתב בניסן ולא נתן עד תשרי ... ולענין איסורא נראה, שאם עבד בא על בת ישראל קודם שבא לידו גט שחרור, שפסלה, [כי לענין זה אין אומרים "עדיו בחתומיו זכין לו", אלא לענין ממון בלבד], ושם גם גבי איסור זכין לו משעת חתימה, אף על גב דלא שייך טעמא דפרישית, מכל מקום "לא פלוג", ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה; ודברי התוספות כאן שגבי גט אשה אמרינן: "עדיו בחתומיו זכין לו" תלוי במה שנסתפקו התוספות שם לענין איסור, "שיעורי רבי שמואל".

ושם עמוד נד חקר בגדר תקנת החכמים, האם העדים זוכים בהשטר עבור המלוה ונעשה שלו בשעת חתימה אף קודם שנמסר לו, או שמא אין

למלוח! ?

דהא תנן: מצא שטרי חוב:

אם יש בהן אחריות [שעבוד] נכסים, לא יחזיר; ואוקימנא [ופירשנוה לעיל יב ב] שהמשנה עוסקת כשהייב מודה [הלוח מודה שמסר את שטר החוב למלוח], ומכל מקום אין אין מחזירים את השטר למלוח:

משום שמא כתב ללוות בניסן, ולא לוח עד תשרי, וקא טריף לקוחות שלא כדין, שמא יבוא המלוח לטרוף מן הלקוחות שקנו מן הלוח לאחר ניסן, וזה הלוח שלא כדין הוא, כי היות וההלואה היתה רק בתשרי, לא נשתעברו למלוח אלא הקרקעות שמכר הלוח לאחר זמן ההלואה.

והשתא תיקשי:

התם נמי ליהדרר [אף שם בשטרי חוב, יחזירו אותם למלוח], וכי אתי למטרף, נימא ליה בית הדין: "אייתי ראייה אימת מטא שטר חוב לידך" [וכאשר יבוא המלוח לטרוף על ידי שטר מן הלקוחות, יאמר לו בית הדין: "הבא ראייה מתי הגיע השטר לידך"], וכאשר אנו אומרים בגט, ומה הפרש יש ביניהם! ?

אמרי בני הישיבה ליישב:

הכא גבי גט אשה, אתי לוקח ותבעה, יש להניח שיעלה הלוקח בדעתו לתובעה להוכיח אימתי הגיע הגט לידה, כי אמר הלוקח בלבו:

האי דהדררה ניהלה רבנן לגיטא, רק משום דלא תענין ותיתב [והחזירו לה חכמים את הגט, רק כדי שלא תתעגן], ומיהו השתא דקא אתיא למטרף, תיזל ותיתי ראייה אימת מטא גיטך לידה [ואילו עכשיו שבאה היא לטרוף ולא להנשא בגט, תביא ראייה מתי הגיע הגט לידה] —

אבל הכא גבי שטר חוב, לא אתי לוקח ותבע [לא יעלה הלוקח בדעתו לתבוע מהמלוח ראייה מתי בא השטר לידך], כי אמר הלוקח בלבו:

מודא דהדררה ניהליה רבנן לשטר חוב [מאחר שהחזירו לו חכמים את השטר], הרי פשיטא דלמאי הלכתא אהדררה ניהליה, למטרף הוא [ודאי שלשם טריפה מן הלקוחות החזירו לו את הגט], ואם כן שמע מינה: קמו רבנן במילתא, ומקמי דידי מטא שטרא לידה, [ובהכרח שבדקן חכמים את הדבר, ומצאו, שהשטר ניתן בתאריך כתיבתו, וקודם שקניתי אני את הקרקע], ומשום כך לא יחזירו לו את השטר, שהרי יפסיד הלוקח שלא כדין.

והקשה הרשב"א: אם כן הרי יש לחוש שמא תוציא את הגט בבית דין שאינו יודע מן הנפילה, ולא ידעו לומר לה: הביאי ראייה אימת הגיע הגט לידך! ? וראה ב"אילת השחר".
ותירץ: כל גט שנפל והחזירוהו בית הדין קול יש לו.

לידה; ואילו התוספות שם הוכיחו מסוגייתנו — ראה שם — שרק בגט הנמצא, היות ואיתרע בנפילה, אומרים אנו כן, אך בשאר גיטין הבאים לפנינו, אומרים: מסתמא ביום שנכתב נמסר; וראה גם ברמב"ן ורשב"א כאן שהשיגו על רש"י; וכן כתבו התוספות כאן, דרק בנפל אומרים לה כן.

הניחא למאן דאמר: זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות, ואף כאביי, דאמר: "עדיו בחתומיו זכין ליה"⁽⁸⁾, הרי שפיר, כי משעת חתימת העדים "זיכור" הם את השחרור לעבד, וכדין הוא מוציא מן הלקוחות שמכר להם האדון את נכסיו לאחר החתימה שהיתה בניסן.

אלא למאן דאמר: חוב הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות, ואם כן אין שייך לומר: "עדיו בחתומיו זכין ליה", שהרי אינה זכות לעבד להשתחרר, ו"אין חבין לאדם שלא בפניו" — מאי איכא למימר?! והלוא תיקשי: שמא יטרוף לקוחות מניסן שלא כדין?!?

ומשנינן: דכי אתי העבד למיטרף, אמרינן ליה בית הדין לעבד: "אייתי ראייה אימת מוטא שחרור לידך" [הבא ראייה מתי בא שטר שחרור לידך, ולא תטרוף אלא לאחר שתוכיח, שהמכירה היתה לאחר שבא השטר לידך].⁽⁹⁾

שנינו במשנה: מצא ... דייתיקי מתנה ושוברים, הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן:

שנינו במשנה: מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים:

תנו רבנן: מצא שטר שחרור בשוק:

בזמן שהרב מודה ששחרר את עבדו, יחזיר לעבד; אין הרב מודה: לא יחזיר לא לזה ולא לזה.

ותמהינן: בזמן שהרב מודה, מיחא, יחזיר לעבד?! ואמאי [וכי למה יחזיר]?!?

ניחוש שמא כתב ליתן לו בניסן, ולא נתן לו עד תשרי, ואז עבדא וקנה נכסין [והלך העבד וקנה נכסים] מניסן ועד תשרי, ואזל הרב וזבנינהו [והלך הרב ומכרם, שהרי עבדו הוא, ומה שקנה עבד קנה רבו] —

ואם נחזיר את השטר לעבד, שמא מפיק ליה העבד לשחרור דכתב בניסן, וקא טריף העבד את אותן הלקוחות שקנו מן האדון, בטענה שכבר שוחרר בניסן, והנכסים שלו הם, ולא של אדונו, ולא היה יכול למוכרם; והלוא זה שלא כדין הוא, שהרי בפועל לא השתחרר עד תשרי?!?

ומבאר הגמרא את קושייתה:

8. ראה הערה 5 בטעם ובגדר דין זה.

9. א. הנה לעיל מבואר בגמרא, שחילוק יש בין שטרי חוב לגט, שבגט אין חוששים להפסד הפירות שקנו הלקוחות בין ניסן לתשרי, משום שסומכים אנו על הלקוחות שיתבעו ראייה; ואילו בשטרי חוב, אין אנו סומכים על כך, אלא אומרים אנו: אדרבה הלקוחות יסמכו על בית הדין שהחזיר את השטר, שמסתמא בירר את הענין שביום שנכתב נמסר, שהרי לשם טריפה

החזירוהו בית הדין; ואינו דומה לגט, שיש לומר: לא לשם כך החזירו בית הדין את הגט, אלא להתיר אותה מעיגונה, ולכן לא בדקו בית הדין תחילה, אם ביום שנכתב נמסר. ומדברי הגמרא כאן מבואר ששטר שחרור דומה בזה לגט, וכנראה הטעם הוא, משום שיאמרו הלקוחות: לכך נתנו לו בית הדין את שטר השחרור כדי להוציא מעיגונו שאינו יכול לישא בת ישראל, אבל לא לענין טריפה מן הלקוחות.

תנו רבנן:

איזו היא דייטיקי: (10) "דא תהא למיקם ולהיות [שטר זה יהיה לקום ולהיות בכל הכתוב בו]", שאם מת נכסיו לפלוני, כלומר: שטר שכתוב בו מה שציוה השכיב מרע, שיעשו בנכסיו לאחר מותו, ואף שלא

נמסר שטר זה לידי המקבל הרי הוא כאילו נמסר לו ויקום ויהיה, כי דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי, ואין צריך שטר או קנין. (11)

איזו היא מתנה: כל שכתוב בו: "מהיום ולאחר מיתה", מפרש לה ואזיל.

ב. כתב הרשב"א: יכולה היתה הגמרא לומר, שיש לחוש שמא מכר האדון את עבדו בין ניסן לתשרי, ויוציא העבד את שטר השחרור שזמנו בניסן, ויפקיע את עצמו מיד הקונה שלא כדין; אלא משום שנקטה הגמרא גבי גט אשה חשש לקוחות של נכסים, לכן נקטה הגמרא חשש זה גם גבי עבדים.

ג. ורבי עקיבא איגר הוקשה לו על הרשב"א: הלוא על חשש זה אין מועיל תירוץ הגמרא, שיאמרו לו הלקוחות: "אייתי ראייה מתי בא הגט לידך", שהרי העבד מוחזק הוא בעצמו, ונאמן לומר שכבר נשתחרר מזמן הכתוב בשטר, [פירושו: אף שיש ריעותא בנפילה לחוש שמא לא ניתן לו השטר מזמן הכתוב בשטר, מכל מקום מידי ספק הרי לא יצא, והיות ומוחזק הוא בעצמו, נאמן הוא לטעון שמשוחרר הוא, ולא תפסה המכירה שמכר אותו האדון ללוקח זה, ואם כן אין שייך לומר: "הוא הדין", שהרי קושיא זו תיקשי לפי האמת].

וביאר רבי עקיבא איגר, שהחשש של הרשב"א אינו שעל ידי החזרת שטר השחרור אכן יפסידו הלקוחות, כי מטעם זה עצמו שספק הוא והעבד נאמן, אף אם לא יחזירו לו את השטר יהא נאמן לטעון על סמך השטר הנמצא בבית הדין שכבר נשתחרר והוא הרי מוחזק בעצמו; וכל מה שיש לנו לומר שלא יחזירו לו, הוא משום שאם לא יחזירו את השטר, יעלה בדעת הלקוחות לחקור ולחפש ראיות שמא לא נמסר לו ביום שנחתם, אבל אם יחזירו לו את

השטר, יסברו הלקוחות שביום החתימה נמסר ככל שאר שטרות, ואם כן לפי תירוץ הגמרא מתיישב היטב, שאין כאן חשש, כי אף אם יחזירו לו, הלקוחות יחזירו לחפש ראיות שמא לא ביום שנכתב נמסר; ורבי עקיבא איגר הוכיח שחוששים חשש כעין זה מסוגיית הגמרא בעמוד ב גבי שובר, ושם יתבאר בהערות; וראה עוד ב"כתב וחותם" לרף כ עמוד ב ד"ה וראה לדברינו, על הסברא שנקט כאן, שהעבד מכח מוחזקותו, יכול לטעון שמשוחרר הוא מזמן הכתוב בשטר.

ד. וב"שיעורי רבי שמואל" עמוד כא, העיר על דברי רבי עקיבא איגר, שאם כהבנתו בכוונת הרשב"א, אם כן מה הוא זה שכתב הרשב"א, שיכולה היתה הגמרא לומר חשש זה, והרי החשש המבואר בגמרא, חשש גמור הוא להפסד הלקוחות שלא כדין, ואילו החשש שכתב הרשב"א אינו אלא טעם שלא נחזיר כדי שעל ידי זה יחזרו הלקוחות אחר ראייה, אבל אין כאן פסידא ממש, ומה שייך לומר שיכולה היתה הגמרא להקשות קושיא פחות טובה ממה שהקשתה.

10. הראשונים נחלקו אם הברייתא באה לפרש את המשנה, או לא, ראה ב"שיטה מקובצת".

11. ראה ב"שיטה מקובצת" בשם הר"ח ש"דייטיקי" היא צוואת שכיב מרע בלשון יון.

ששניהן מודין שניתן השטר כדינו, לא יחזיר לא לזה ולא לזה, ומשום שאנו חוששים: שמא באמת כתבה לזה ולא מסרה לו, ולא זכה בקרקע, וחזר וכתב לאחר ומסר לו את השטר, וזכה בו, ובא לחזור בו ממתנתו לשני, וחפץ הוא שימסרו לו את השטר הזה, כדי שיוציאנה בבית דין, ויהיה שטר זה קודם לשטר של שני, ויוציא הראשון שלא כדין — (12)

ואם כן תיקשי על מה שמשמע ממשנתנו, שאם אמר כותב השטר שיתנו את השטר לראשון, נותנים לו!?

אמר רבי אבא בר ממל: לא קשיא סתירת המשנה והברייתא; כי:

הא — דאמרינן בברייתא "לא יחזיר" — יט-ב במתנת בריא.

והא — משנתנו, דמשמע: אילו אמר "תנו" נותנין — במתנת שכיב מרע.

ומפרשת הגמרא את הטעם, שבמתנת שכיב מרע אין לחוש לכלום, כאשר הוא אומר "תנו", ואילו במתנת בריא יש לחוש, ולכן לא יחזיר:

מתניתין דקתני [דמשמע]: הא אמר: "תנו"

אלמא, כלומר: וכי כך היא כוונת התנא לומר, שכל מתנה אי כתיבא "מהיום ולאחר מיתה" הוא דקני, ואי לא כתיב בה "מהיום ולאחר מיתה" לא קני! וכי אין אדם יכול לתת מתנה גמורה מהיום!?

אמר פירש אביו: הכי קאמר:

איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע [כ"דייתיקי"], לענין דלא קני אלא לאחר מיתה כמתנת שכיב מרע: כל שכתוב בה: "מהיום ולאחר מיתה", דמשמע: גוף אני מקנה לך מהיום, ונהועילה הקנאה זו, שאין למוכר רשות למוכרה או ליתנה לאחר, או להורישנה], ולאחר מיתה יהיו הפירות אף הן שלך.

ומקשינן על מה ששנינו במשנה את הטעם שלא יחזיר את הדייתיקי והמתנה משום: "שאני אומר נמלך עליהן שלא ליתנן":

משמע: טעמא דלא אמר עכשיו כותב השטר "תנו", הא אם רואים אנו שלא נמלך עליהם מליתנם, ואמר עכשיו: "תנו" את השטר, נותנים; ורמינהו מהא דתניא:

מצא דייתקאות אפותיקאות [שטר בו משעבד הלוח שדה מסוימת למלוה שהלוה לו בעבר מלוה בעל פה] ומתנות, אף על פי

לחזור בו, אך הברייתא הרי עוסקת גם במתנת שכיב מרע שיכול הוא לחזור בו, ואם כן אם באמת רוצה הוא עכשיו שיוכה בו הראשון הדין בידו! ומשום שיש לומר: שמא נתן לשני במתנת בריא שאינו יכול לחזור בו; אך צריך ביאור מה שכתב רש"י: שאם יוציאו את שתי השטרות בבית דין, יזכה הראשון, כי אין זה אמת אלא במתנות, אבל במתנות שכיב מרע,

12. א. נתבאר על פי רש"י; ויש לעיין: האין משמע ממשנתנו שאין חוששים לחשש זה, והרי חשש זה עצמו הוא זה האמור במשנתנו: "שמא נמלך עליהם שלא ליתנן", ושמא חוששים לזה גם כשאמר "תנו" או שהוא מודה, וכמבואר בברייתא! וראה בסוגיא בעמוד ב, וברש"י שם ובהערות שם.

ב. אין להקשות: הניחא במתנות שאינו יכול